

LYCOPHRONIS *Alexandra* edidit Lorenzo Mascialino (Bibliotheca Scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana), Lipsiae, 1964, XIV + 80 p.

Cel mai ermetic autor din școala poezilor alexandrini (unul dintre aceia care alcătuiau gruparea de poezi tragici tardivi denumită *pleiada*) a lăsat posterității un mesaj profetic de o întindere „imensă” (1 474 de trimetri iambici închipuind relatarea unor viziuni neîntrerupte), care acumulează la fiecare 5—6 versuri cite o suprapunere de apelative și de sensuri încrustate, noduri peste noduri din plasa numită γρῶς — și ea nesfârșită pe măsura vastității poemului. *Alexandra* este un alt nume al Casandrei, fiica lui Priam, cea înzestrată cu darul profeției. În momentul plecării lui Paris pentru aventura sa la Sparta, ea prevede războiul troian și apoi viitorul unor puteri din aria Mediteranei, până la triumful poporului roman. Această operă, saturată de alegorii erudite, de curiozități și de legende fragmentare din cele mai variate, a fost compusă, pare-se, în jurul anului 190 î.e.n.

Nefiind locul aici pentru a da detalii despre conținutul poemei, ne mărginim doar la câteva observații care, alături de aprecierea recente ediții publicată în colecția Teubner, am dori să dea impulsul unor cercetări de tip nou, menite să învieze analiza textuală și cercetarea valorilor specifice poeziei grecești. Ne aflăm în fața unei opere editate destul de rar și practic necunoscute la noi (în *Literatura elină* de J. Defradas, recent tradusă în românește, o mențiune interesantă, la p. 170, ne atestă interesul pe care l-a suscitat acest poem la grupul de poezi lionezi din Renaștere). Întreaga problemă a semnificației și valorilor *Alexandrei* va trebui re-luată în contextul mentalității estetice moderne. Există un patos tenebros și o vorbire figurativă stranie, care metamorfozează obiectele (stîncile, lemnul corăbiilor, veșmintele) sau fapăturile de legendă cu o rară consecvență, aproape grandioasă. Evenimentele mitologice sau alegoriile istoriei prezentate de Casandra se învâlmănesc apocaliptic sau, dimpotrivă, se configurează limpede în cazul profețiilor despre ascensiunea noilor puteri (Macedonia lui Alexandru, Roma lui Eneas etc.). Bineînțeles, numele rare geografice sau etnice și antonomasiile vin să complice în mod inutil recunoașterea episoadelor, dar „încifrarea” devine astfel o tehnică și substratul ei presupune o familiarizare cu limbajul tradiției oraculare autentice (în special vorbirea „sibilină”). Deci, laolaltă cu balastul erudiției obositoare, manieriste, vom afla în Licofron și un filon de profetism viguros, care n-a fost nici pe departe studiat așa cum se cuvenea.

În bună parte, curiozitatea filologică obiectivă (o premisă indispensabilă cercetărilor moderne) va fi încurajată și de activitatea editorială a domnului Lorenzo Mascialino, care, înainte de volumul la care se referă această recenzie, a mai publicat o ediție spaniolă cu note, Licofron, *Alejandra*, Barcelona, 1956. Principiile puse la baza actualei ediții teubneriene respectă în primul rînd diversitatea lecțiunilor din codici — mai ales cele oferite de A (Marcianus 476 sau Venetus LXX 3), apoi cele din V (Vaticanus 1307), ambii datînd din secolul al XI-lea, de C și D (Parisinus 2 723 și 2 403) și de E (Palatinus Graecus 218, s. XIV, în care alături de celebrul comentariu al lui Tzetzes, oferit de mai multe manuscrise, un copist s-a gîndit să consemneze variantele de text cunoscute în vremea lui : „scripturae discrepantes”). Diversitatea formelor din text nu se datorează numai varietății lecțiunilor. Un singur manuscris prezintă adeseori aceleași cuvinte cu înfățișări fonetice diferite, de la un vers la altul. Mascialino citează *exempli gratia* εἴκεν* 850, față de οὐνεκεν și οὐνεκα, singurele fluctuații permise în alte locuri (864, 935 etc.).

Faptul că noua ediție teubneriană reflectă situația reală (fluctuațiile unui limbaj poetic artificial) va fi apreciat în mod pozitiv de filologul actual. Și în alte privințe textul stabilit de

Mascialino, mai ales aparatul său critic, reprezintă un progres față de lucrarea predecesorului său în colecția Teubner, Gottfried Krinkel (Lycophronis, *Alexandra*, recensuit, scholia ... codicis Marciani 476 addidit G.K., Lipsiae, 1880). În noua ediție, mărturiile care se referă la numele proprii și la unele cuvinte rare sînt grupate în prima secțiune din aparat, cea consacrată *testimoniilor*.

Actuala dispoziție facilitează considerabil cercetările. Această înlesnire se potrivește cu prezentarea foarte concisă a lecțiunilor, a emendațiilor (și mai rar a conjecturilor) în partea inferioară a subsolului critic.

La sfîrșit volumul cuprinde *doi indici*: de nume proprii și de cuvinte rare. În cel din urmă figurează: a) forme care apar o singură dată în poem (marcate în indice cu asterisc); b) *hapax legomena* propriu-zise. Autorul ne avertizează în prefață că pregătește un alt volum care urmează să cuprindă *parafrazele și scoliile*.

Deocamdată, pentru înțelegerea cuvintelor rare n-au fost cuprinse în *testimonia* toate glosele. Am putut constata această deficiență regretabilă printr-o rapidă confruntare a indicelui II cu elementele din aparatul critic, grupate pentru ilustrarea textului. Se resimte deosebi absența gloselor lui Hesychius. Astfel, pentru forma $\kappa\epsilon\rho\alpha\lambda\delta\alpha$ (1 317), în mod evident un *hapax*, atestat numai la Licofron cu sensul de „coșofană”, glosa lui Hesychius indică sinonimul $\kappa\omicron\rho\acute{\omega}\nu\eta$. Editorul nostru a preferat probabil să se limiteze la mărturii care citează explicit pe Licofron (de obicei cu un context de câteva cuvinte sau chiar de versuri întregi).

Volumul anunțat — cu scoliile și parafraze — va remedia în parte lipsurile din secțiunea *testes*. Pentru clarificarea textului Mascialino propune foarte puține emendații noi; revine adeseori la textul din Marcianus 476 și respinge în repetate rînduri corecțiuni propuse de Scheer (deși ediția acestuia este cea mai bogată din cite dispunem pînă în clipa de față: Lycophronis *Alexandra*, vol. I—II, Berlin 1881—1908; ultima reeditare în 1958). Pe linia revenirii la textul lui A semnalăm restabilirea unor ionisme care fuseseră considerate distonante de Scheer și Kinke. Așadar, avem din nou $\pi\tau\epsilon\rho\nu\eta\sigma\iota$ (442) și $\rho\acute{\eta}\tau\rho\eta\sigma\iota$ (470) în loc de formele „corectate” $\pi\tau\epsilon\rho\nu\alpha\iota\sigma\iota$ și $\rho\acute{\eta}\tau\rho\alpha\iota\sigma\iota$. În alte situații (foarte rare de altfel) Mascialino este mai eclectic, pentru a elimina unele forme care par un fel de vulgarisme din $\kappa\omicron\iota\nu\acute{\eta}$ și care au putut fi introduse în text de copişti (din proprie inițiativă sau prin contaminare cu ortografia mai modernă a scoliilor marginale sau interliniare). Iată cum este stabilit, de exemplu, textul pentru v. 991:

$\delta\tau\alpha\nu\ \theta\alpha\nu\acute{\omega}\nu\ \lambda\acute{\eta}\tau\alpha\rho\chi\omicron\varsigma\ \iota\epsilon\rho\epsilon\iota\alpha\varsigma\ \sigma\acute{\kappa}\upsilon\lambda\alpha\tilde{\epsilon}$

Forma $\lambda\acute{\eta}\tau\alpha\rho\chi\omicron\varsigma$ este corectată după indicația unui *codex deterior* (față de $\lambda\eta\tau\alpha\rho\chi\omicron\varsigma$, fără *iota* subscris din ABCDE); în schimb, $\iota\epsilon\rho\epsilon\iota\alpha\varsigma$ (în ciuda rezoluției metrice curioase) este păstrat pe baza consensului manuscriselor (forma $\iota\rho\epsilon\iota\alpha\varsigma$ regăsindu-se mai ales în *codices deteriores*). Spre sfîrșitul poemului, Mascialino introduce în text două emendații propuse de Wilamowitz:

1 436 $\lambda\upsilon\sigma\upsilon\sigma\upsilon\iota\nu\ \acute{\alpha}\nu\delta\rho\acute{\omega}\nu\ \omicron\iota\ \mu\acute{\epsilon}\nu\ \text{A}\ \iota\gamma\alpha\iota\alpha\iota\varsigma\ \pi\acute{\alpha}\lambda\alpha\varsigma$

1 437 $\delta\iota\epsilon\nu\alpha\iota\sigma\iota\nu\ \acute{\alpha}\rho\chi\eta\varsigma\ \acute{\alpha}\mu\phi\iota\delta\eta\rho\iota\omega\mu\acute{\epsilon}\nu\omega\nu,$

în loc de $\omicron\iota\ \mu\acute{\epsilon}\nu\ \acute{\epsilon}\nu\ \gamma\alpha\iota\alpha\ \pi\acute{\alpha}\lambda\alpha\varsigma$ (1 436) și $\delta\epsilon\iota\nu\alpha\iota\sigma\iota\nu\ \acute{\alpha}\rho\chi\alpha\iota\varsigma$ (1 437) din manuscrise, — forme preluate de majoritatea editorilor anteriori. În ultimă analiză avem de a face cu o ediție critică de calitate superioară, care va deveni un instrument de lucru de mare utilitate, mai ales cînd vom dispune și de volumul cu textele scoliastilor și ale parafrazelor — indispensabile pentru interpretarea expresiei ermetice. Rezultatele obținute în această primă etapă ne fac să așteptăm cu nerbădare continuarea lucrării (nu va trebui să lipsească din volumul anunțat comentariul lui Tzetzes, a adevărată sinteză a informațiilor de care dispuneau bizantinii).

M. Nasta